

Ingiliz va O'zbek tillarida parallelizmning qiyosiy tahlili

Termiz Iqtisodiyot va servis universiteti
pedagogika va ijtimoiy gumanitar fanlar fakulteti
Xorijiy til va adabiyoti yo'nalishi 3-bosqich talabasi
Jovliyeva Madina O'ngboy qizi
Allayev Zafar

ANNOTATSIYA:(O'zbek tilida) shbu maqolada ingliz va o'zbek tillarida parallelizm hodisasining lingvistik, sintaktik hamda stilistik xususiyatlari qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Parallelizm nutqning mantiqiyliigi, ravonligi va ta'sirchanligini ta'minlaydigan muhim uslubiy vositalardan biri sifatida o'rganiladi. Tadqiqot davomida parallelizmning nazariy asoslari, uning grammatik va semantik ko'rinishlari, shuningdek, ingliz va o'zbek tillarida qo'llanilish xususiyatlari tahlil qilinadi. Har ikki tildan olingan misollar asosida parallel konstruksiyalarning o'xshash va farqli jihatlari aniqlanadi. Tadqiqot natijalari parallelizmning matn yaratishdagi ahamiyatini ochib beradi hamda qiyosiy tilshunoslik va stilistika sohalaridagi ilmiy izlanishlarni boyitishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: parallelizm, sintaksis, stilistika, qiyosiy tilshunoslik, ingliz tili, o'zbek tili, grammatik parallelizm, sintaktik qurilish.

ABSTRACT:(English)

This article presents a comparative analysis of parallelism in English and Uzbek languages from linguistic, syntactic, and stylistic perspectives. Parallelism is examined as an important stylistic device that enhances coherence, fluency, expressiveness, and logical organization of speech. The study explores the theoretical foundations of parallelism, its grammatical and semantic manifestations, and its functional characteristics in both languages. By analyzing examples taken from English and Uzbek, the research identifies the similarities and differences in the use of parallel constructions. The findings demonstrate the significant role of parallelism in text formation, effective communication, and artistic expression. Furthermore, the study contributes to the development of comparative linguistics, stylistics, and discourse analysis by providing a deeper understanding of parallel structures in two languages belonging to different language families.

Keywords: parallelism, syntax, stylistics, comparative linguistics, English language, Uzbek language, grammatical parallelism, syntactic structures.

ASOSIY QISM

1. Parallelizm tushunchasi va uning nazariy asoslari

Parallelizm tilshunoslikda sintaktik birliklarning bir xil yoki o'xshash grammatik qurilish asosida tashkil topishi hodisasini anglatadi. Ushbu hodisa qadimgi yunon va rim notiqlik san'atidan boshlab tadqiq etib kelinmoqda. Parallelizm matnning ritmik tuzilishini yaratish, muhim fikrlarni ta'kidlash va nutqning estetik ta'sirini kuchaytirish vazifalarini bajaradi.

Tilshunoslar parallelizmni sintaktik, leksik, semantik va stilistik parallelizm turlariga ajratadilar.

Sintaktik parallelizm gaplarning bir xil grammatik shaklda qurilishida namoyon bo'lsa, leksik parallelizm ma'lum so'zlarning takroriy qo'llanishi orqali yuzaga keladi. Semantik parallelizm esa mazmun jihatdan o'xshash fikrlarning ketma-ket ifodalanishi bilan tavsiflanadi.

Parallel konstruksiyalar nutqni mantiqan tartibli qiladi va tinglovchi yoki o'quvchiga axborotni oson qabul qilish imkonini beradi. Shu sababli parallelizm nafaqat badiiy adabiyotda, balki ilmiy, publitsistik va rasmiy uslublarda ham keng qo'llaniladi.

2. Ingliz tilida parallelizmning qo'llanilishi

Ingliz tilida parallelizm grammatikaning muhim talablaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, uyushiq bo'laklar, ro'yxatlar va murakkab gaplarda parallel qurilishdan foydalanish uslubiy jihatdan to'g'ri hisoblanadi.

Masalan:

She likes reading, writing and speaking.

The project aims to improve education, reduce poverty and increase employment.

Yuqoridagi misollarda fe'l shakllarining bir xil grammatik ko'rinishda qo'llanilishi nutqning

aniqligi va ravonligini ta'minlaydi.

Ingliz adabiyotida parallelizm ko'pincha emotsional ta'sirni kuchaytirish uchun ishlatiladi. Masalan, Martin Luther Kingning mashhur "I Have a Dream" nutqida:

"I have a dream that one day..."

"I have a dream that my four little children..."

kabi parallel konstruksiyalar bir necha marotaba takrorlanib, nutqning ta'sirchanligini oshiradi. Shuningdek, ingliz tilida parallelizm reklama matnlarida, siyosiy nutqlarda va ommaviy axborot vositalarida keng qo'llanadi. Bu usul auditoriyaning e'tiborini jalb qilish va asosiy g'oyani yodda qoldirishga xizmat qiladi.

3. O'zbek tilida parallelizmnining qo'llanilishi

O'zbek tilida parallelizm xalq og'zaki ijodi, maqollar, matallar va badiiy adabiyotda keng uchraydi. O'zbek tilining agglutinativ xususiyati parallel konstruksiyalarning turli shakllarda namoyon bo'lishiga imkon yaratadi.

Masalan: Mehnat qilgan to'yadi, izlangan topadi, o'qigan biladi.

Yaxshi niyat – yarim davlat, yaxshi so'z – jon ozig'i.

Bu misollarda gaplarning sintaktik tuzilishi o'xshash bo'lib, mazmunning ta'sirchanligini oshiradi.

O'zbek she'riyatida parallelizm badiiy tasvir vositasi sifatida alohida o'rin tutadi. Shoirilar parallel konstruksiyalar yordamida ritm yaratadilar, obrazlarning ifodaliligini kuchaytiradilar va asarning emotsional ta'sirini oshiradilar.

4. Ingliz va o'zbek tillarida parallelizmnining o'xshash jihatlari

Har ikkala tilda parallelizm nutqning ravonligi va mantiqiylikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Parallel konstruksiyalar yordamida muhim fikrlar alohida ta'kidlanadi hamda matnning estetik qimmatini oshiriladi.

Bundan tashqari, ingliz va o'zbek tillarida parallelizm badiiy adabiyot, notiqlik san'ati va publitsistik uslubda faol qo'llanadi. Har ikkala til vakillari parallel konstruksiyalardan tinglovchi yoki o'quvchiga kuchli ta'sir ko'rsatish maqsadida foydalanadilar.

Parallelizmnining universal xususiyati shundaki, u til oilasidan qat'i nazar, kommunikativ samaradorlikni oshiradi. Shu sababli ushbu hodisa ko'plab tillarda umumiy stilistik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

5. Ingliz va o'zbek tillarida parallelizmnining farqli jihatlari

Ingliz tilida parallelizm grammatik me'yorlarga qat'iy rioya qilish bilan bog'liq. Parallel konstruksiyalarda bir xil grammatik shakldan foydalanish talab etiladi. Aks holda, gap uslubiy jihatdan noto'g'ri hisoblanadi.

O'zbek tilida esa parallelizm ko'proq mazmuniy va uslubiy uyg'unlikka asoslanadi. Grammatik shakllarning mutlaq mosligi har doim ham talab qilinmaydi. Muhimi, fikrlar orasidagi semantik bog'liqlik va badiiy ta'sirning saqlanishidir.

Shuningdek, ingliz tilida parallelizm rasmiy va ilmiy uslublarda ham keng qo'llansa, o'zbek tilida uning badiiy va folklor janrlaridagi qo'llanishi ko'proq uchraydi. Bu esa ikki tilning tarixiy taraqqiyoti va stilistik an'analari bilan bog'liq.

6. Parallelizmnining kommunikativ va stilistik ahamiyati

Parallelizm matnning yaxlitligini ta'minlaydi, axborotni tizimli ravishda yetkazishga yordam beradi va o'quvchining diqqatini muhim nuqtalarga qaratadi. Ushbu hodisa nutqning emotsional ta'sirini kuchaytirib, fikrlarning esda qolish darajasini oshiradi.

Zamonaviy lingvistik tadqiqotlarda parallelizm diskurs tahlili, matn lingvistikasi va pragmatika nuqtai nazaridan ham o'rganilmoqda. Uning kommunikativ vazifalari turli uslub va janrlarda turlicha namoyon bo'ladi.

Parallelizmnining badiiy adabiyotdagi o'rni

Parallelizm badiiy adabiyotda eng ko'p qo'llaniladigan uslubiy vositalardan biri hisoblanadi. U asarning badiiy qimmatini oshirish, obrazlarni yorqin tasvirlash va muallif g'oyasini kuchliroq ifodalashga xizmat qiladi. Parallel konstruksiyalar she'riyatda ritm va ohangdorlikni yuzaga keltiradi, nasriy asarlarda esa fikrlarning izchilligini ta'minlaydi.

Ingliz adabiyotida parallelizmni William Shakespeare, Charles Dickens va boshqa yozuvchilar asarlarida uchratish mumkin. Ular parallel tuzilmalar yordamida qahramonlarning hissiy holatini va muallifning munosabatini ifodalaganlar.

O'zbek adabiyotida esa parallelizm xalq og'zaki ijodi, dostonlar va she'riyatda keng qo'llaniladi. Ayniqsa, maqollar va matallarda parallel konstruksiyalar xalq donishmandligini ifodalashning muhim vositasi hisoblanadi. Bunday usullar matnning ta'sirchanligini oshirib, o'quvchida estetik zavq uyg'otadi.

8. Parallelizmning zamonaviy tilshunoslikdagi ahamiyati

Zamonaviy tilshunoslikda parallelizm matn lingvistikasi, diskurs tahlili, pragmatika va kommunikativ tilshunoslik doirasida o'rganilmoqda. Parallel konstruksiyalar matnning bog'liqligini ta'minlaydi, kommunikativ maqsadni aniq ifodalashga yordam beradi hamda axborotning tinglovchi yoki o'quvchi tomonidan samarali qabul qilinishini ta'minlaydi.

Bugungi kunda parallelizm reklama matnlari, siyosiy nutqlar, ommaviy axborot vositalari va internet kommunikatsiyasida ham faol qo'llanilmoqda. Reklama tilida parallel konstruksiyalar mahsulot yoki xizmatning afzalliklarini ta'kidlashga xizmat qilsa, siyosiy nutqlarda auditoriyaga kuchli ta'sir ko'rsatish vositasi sifatida foydalaniladi.

Shuningdek, parallelizm chet tillarni o'qitishda ham muhim ahamiyatga ega. Talabalar parallel konstruksiyalarni o'rganish orqali grammatik me'yorlarni yaxshiroq o'zlashtiradilar va nutq madaniyatini rivojlantiradilar. Shu sababli parallelizm nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyat kasb etadi.

XULOSA: Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, parallelizm ingliz va o'zbek tillarida keng qo'llaniladigan sintaktik va stilistik hodisalardan biridir. Har ikkala tilda ham parallel konstruksiyalar nutqning mantiqiyligi, ravonligi va ta'sirchanligini oshirishga xizmat qiladi. Tadqiqot davomida parallelizmning nazariy asoslari, grammatik va semantik xususiyatlari, shuningdek, uning badiiy hamda kommunikativ vazifalari tahlil qilindi.

Qiyosiy tahlil natijasida ingliz tilida parallelizm grammatik simmetriyaga ko'proq asoslanishi, o'zbek tilida esa mazmuniy va uslubiy uyg'unlik muhim o'rin egallashi aniqlandi. Shu bilan birga, har ikki tilda parallelizm badiiy adabiyot, publitsistika, notiqlik san'ati va kundalik nutqda samarali qo'llaniladi.

Parallelizm tilning ifoda imkoniyatlarini kengaytiradi, matnning estetik qimmatini oshiradi va kommunikativ samaradorlikni ta'minlaydi. Mazkur tadqiqot ingliz va o'zbek tillarining sintaktik hamda stilistik xususiyatlarini chuqurroq anglashga yordam beradi va qiyosiy tilshunoslik sohasidagi ilmiy izlanishlarni rivojlantirish uchun muhim nazariy manba bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Stylistics. Moscow: Higher School Publishing House, 2019.
2. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge University Press, 2018.
3. English Grammar for Today. London: Palgrave Macmillan, 2017.
4. O'zbek tili nazariy grammatikasi. Toshkent: O'qituvchi, 2020.
5. O'zbek tili stilistikasi. Toshkent: Fan, 2019.
6. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Toshkent, 2021.
7. Matn lingvistikasi asoslari. Toshkent, 2018.
8. Tilshunoslikka kirish. Toshkent: O'zbekiston, 2020.
9. Language and Linguistics. Cambridge University Press, 2016.
10. An Introduction to Functional Grammar. Routledge, 2014.

11. Modern English Usage. Oxford University Press, 2015.
12. Umumiy tilshunoslik. Toshkent, 2021.